

Širšího zájmu než noviny a kalendáře dosáhly v lidových vrstvách Krameriem vydávané, dobrou mateřštinou psané poučné, zábavné, dobrodružné a cestopisné knížky (*Cesta do Arábie*; *Zazděná slečna*; *Čarodějnice Megea*; *Jana Smítá... příhody po cestách*; celkem asi 84 svazků); byly to většinou upravené překlady z cizích literatur. Největší oblíbenosti dosáhly – vedle přetisků starších českých knih – knížky pro mládež, zejména *Mladší Robinson* (1808), který založil tradici novočeských robinzonád. – Smysl a cíl nakladatelského podnikání a jeho čtenářskou a jazykově výchovnou stránku vyložil Kramerius ve vlastní předmluvě k povídce P. Šedivého *České amazonky* (1792). Vyslovil se tam proti „hloupým povídkám, ježto zholá ani k naučení ani k nejmenšímu myslí vyrazení nesloužejí“, a místo nich slíbil čtenářům, že „čas od času vždy pěknějších a utěšenějších historií do rukou dostávají budou“.

Kramerius zemřel 22. 3. 1808 v Praze. Českou expedici převzal jeho syn Václav Rodomil, také spisovatel a vydavatel knih pro lid.

Eliška Krásnohorská

/ 1847 - 1926 /

Smetanova libretistka, překladatelka světové poezie, pracovnice ženského hnutí. Svou básnickou tvorbou i literární kritikou se stala představitelkou tzv. národní školy, jež požadovala na literatuře výchovné společenské poslání v duchu ideálního vlastenectví.

Vlastním jménem Alžběta Pechová. Narodila se 18. 11. 1847 v rodině pražského řemeslníka. Otec však záhy zemřel a rodina se octla ve svízelné situaci. Přesto se u Pechů žilo bohatým kulturním životem, jehož ráz určovali dva nejstarší bratři, malíř a hudebník. Také Krásnohorská už v mládí projevovala všestranné umělecké nadání, ale nevléčitelná nemoc kloubů, která ji postihla v šestnácti letech, jí zabránila věnovat se hudbě. Její zájem o literaturu, projevující se rozsáhlou četbou českých i světových autorů, tím ještě zesílil a proměnil se v aktivní tvůrčí účast na českém literárním dění. Krásnohorská se neúnavně věnovala i ženskému hnutí, pro něž ji získala Karolína Světlá, pracovala zejména v redakci *Ženských listů* a v Ženském výrobním spolku. K jejím zásluhám patří, že v r. 1890 bylo v Praze založeno první české dívčí gymnázium Minerva a že bylo ženám povoleno studovat na vysoké škole. Zemřela v Praze 26. 11. 1926.

Jako kritička působila Krásnohorská zejména v *Osvětě*. Tyto „listy pro rozhledy v umění, vědě a politice“ byly hlavním orgánem tzv. národní školy; redigoval je Václav Vlček (spisovatel romantických historických próz a románů ze soudobého šlechtického i měšťanského prostředí, plných

milostných zápletek a násilně konstruovaných dějů). Krásnohorská spolu s F. Schulzem a F. Zákřejsem patřila k předním kritikům této revue, která hájila principy tzv. ideálního realismu. S tímto termínem se pojí představa literatury, která vykresluje „realistickým“, věcně odpovídajícím způsobem vnější podobu prostředí, lidí a vztahů, a přitom má neustále na mysli morálně a národně výchovně poslání umění, vytváří z tohoto hlediska vzorové postavy a situace a vyhýbá se všemu takzvaně nízkému, ohyzdnému, nemorálnímu; proto také přehlíží nebo alespoň uhlazuje dobové sociální protiklady a ideové konflikty. Od kritiky raného díla Vrchlického, jemuž Osvěta vytýkala, že opomíjí národní témata, dospěla tato revue až k obhajobě pravosti Rukopisů, k boji proti Zolovu dílu, proti uměleckému realismu a zvláště proti tvorbě mladé básnické generace 90. let. I když Krásnohorská ve všem nesdílela konzervativní postoj svých druhů z Osvěty, i když v kritikách, vyznačujících se polemickou břitkostí, a v literárních studiích dovedla ocenit národní rysy autorů různého uměleckého zaměření (Tyl, Němcová, Hálek, Neruda, Heyduk, Čech, Sládek, Vrchlický), přece se ani ona nedokázala vyrovnat s novými projevy literatury 90. let a ocitla se v opozici vůči této tvorbě.

Její vlastní básnické dílo je různorodé a má také nestejnou hodnotu. Především z jejích prvních knih zaznívá svěžest zážitků a bezprostřednost uměleckého výrazu. První sbírka *Z máje žití* (1871) obsahuje neproblematickou popěvkovou lyriku životního optimismu, která se nese ve znamení Hálkovy písňové tvorby. Optimismem se vyznačuje i následující sbírka *Ze Šumavy* (1873). Autorčin pobyt na Chodsku (získala k němu stipendium podpůrného spolku spisovatelů Svatobor) našel svůj výraz v obrazech života chodského lidu a šumavské přírody i ve vlastenecky rázné, patetické (báseň *Chodská*) i písňové (báseň *Teky chodská*) lyrice o odhodlání Chodů chránit na pomezí Čech rodnou zemi. K lyrice se ve sbírce *K slovanskému jihu* (1880) připojila i epika, podnětená osvobozeneckým bojem balkánských národů proti Turkům. Kniha navazuje na lidové jihoslovanské junácké písně, a tím se šťastně vyhnula nadnesenému řečnickému tónu, který potom silně poznamenal básniřčinu vlasteneckou lyriku. Z pozdější poezie Krásnohorské prokázaly poměrně největší životnost satiricky zaměřené, kompozičně propracované *Bajky velkých* (1889), které s mírným, úsměvným humorem sledují vady soudobého českého politického a společenského života.

S básnickou tvorbou Elišky Krásnohorské i s jejím hudebním talentem souvisejí její operní libreta pro K. Bendla a Z. Fibicha (*Blaník*, 1881) a zvláště její spolupráce s Bedřichem Smetanou. Pro něho napsala čtyři libreta, *Hubičku* (1876), *Tajemství* (prem. 1878), *Čertovu stěnu* (prem. 1882) a *Violu*, kterou už skladatel nedokončil. Ve statích o spolupráci básnička a skladatele obhajovala Krásnohorská nevděčnou a nedoceňovanou práci libretisty a zdůrazňovala zejména potřebu přirozené deklamace v operních dílech; tím se stýkala s teoretickými názory O. Hostinského.

Jako překladatelka se Krásnohorská soustředila na klasická díla evropského romantismu. Nejvíce překládala z Puškina (mj. jeho veršované drama *Boris Godunov*), z polštiny k nám uvedla klasické dílo A. Mickiewicze *Pan Tadeáš* a z angličtiny Byronovu *Childe Haroldovu pouť*. Těmito pracemi se řadí mezi přední překladatele své doby, po bok Vrchlického a Sládka.

Autorčina tvorba pro mládež, na počet knih velmi bohatá, odpovídá dobovým představám o této literatuře; její umravnělé příběhy jsou sestavovány tak, aby ilustrovaly výchovné zásady. Několik knih E. Krásnohorské o Svěhlavičce a Celince nahradilo dospívajícím dívkám tehdy převládající německou četbu.

Četné prozaické a dramatické pokusy E. Krásnohorské zůstaly od počátku ve stínu její básnické, libretistické a překladatelské tvorby. V jejich vykonstruovaných dějích a mlhavých, nepřírozených postavách a situacích se mj. odrážel nedostatek zážitků a životních podnětů, způsobený autorčinou nemocí a uzavřením do pražského kulturního světa. Z celého jejího prozaického díla si uchovalo dodnes největší hodnotu několik svazků vzpomínek a pamětí (*Z mého mládí*, 1921; *Co přinesla léta*, 1927). V nich Krásnohorská čerpala z důvěrně známého prostředí, psala tu o sobě i o svých přátelích a známých z uměleckého světa a spolkového života a uchovala tu cenné svědectví o kulturních poměrech své doby.

František Václav Krejčí

/ 1867 - 1941 /

Přední kritický představitel generace 90. let a České moderny; již tehdy posuzoval literaturu a umění především z hlediska společenské funkce jako jev sociální a etický, promýšlel vztah literatury k lidu. Jeho pozdější kritická činnost nese rysy eklekticismu. Snaha o objektivní, historický pohled uplatněný v kritice ho přivedla i k literárněhistorické esejistice, v níž se orientoval hlavně na soudobé autory.

František Václav Krejčí se narodil 4. 10. 1867 v České Třebové. R. 1886 absolvoval učitelský ústav v Hradci Králové a vrátil se jako učitel do svého rodiště. V r. 1895 přesídlil do Prahy, kde se stal spoluredaktorem kulturně politické revue *Rozhledy*, časopisu, jenž volně souvisel s pokrokovým hnutím politickým i literárním a jež v l. 1892–1908 vydával J. Pelcl. V průběhu 90. let, zejména zásluhou F. X. Šaldy a Krejčího, kteří zde působili jako kritici, staly se *Rozhledy* jedním z nejvýznamnějších orgánů mladé generace. V nich byl r. 1895 otištěn manifest České moderny, jež Krejčí také podepsal. Od října 1897 začal Krejčí pracovat v sociálně de-